

บทความ

“เล่นเกม-สว้ายมั่ว”: ประวัติศาสตร์การรับรู้หายุธสยามฝ่าย ในมุมมองของเวียดนาม*

มรกตวงศ์ ภูมิพล

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

* บทความชิ้นนี้ได้รับแรงบันดาลใจจากการสนทนาระหว่างผู้เขียนกับ Associate Professor Bruce M. Lockhart ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแห่งชาติสิงคโปร์ (NUS) ผู้เขียนขอขอบคุณ Mr. Vu Duc Liem ในความช่วยเหลือจัดหาเอกสารโบราณฝ่ายเวียดนาม และคุณสุเจน กรรพทธี ที่เอื้อเฟื้อภาพประกอบต้นฉบับ.

**"Rạch Gầm – Xoài Mút": Vietnamese Historical Perception
towards the Great Battlefield of Siamese Loss**

Morragotwong Phumplab
Faculty of Liberal Arts, Thammasat University

ABSTRACT

The article studies the battle between Vietnam's Tây Sơn Movement and the Siamese army which took place in 1785 at Tiên Giang Province, Vietnam. The king Rama I of Siam sent Siamese troops to assist Nguyễn Ánh (later Emperor Gia Long), an heir of the Nguyễn family, to suppress the Tây Sơn movement. But the battle became sour for Siam. The victory of Nguyễn Huệ—Tây Sơn movement's leader—over siamese army on the night of 19 and 20 January 1785 has long been acclaimed in Vietnamese history as a great victory against a "foreign invader". This historical event has been constantly reified with the building of the Victory monument and the museum of Rạch Gầm - Xoài Mút on the original site of the battle. Drawing upon both primary and secondary Vietnamese historical sources, this article aims to present the event from Vietnamese perception. In addition, the paper also discusses production and reproduction of historical perception via textbooks, a construction of statue, and an exhibition in museums.

keywords

Rạch Gầm - Xoài Mút, Tây Sơn, Vietnam, Siam, historiography, collective memory

บทคัดย่อ

บทความชิ้นนี้มุ่งเสนอเรื่องราวการระหว่างขบวนการเตี้ยเซิน (Tây Sơn) ของเวียดนามกับกองทัพสยามที่จังหวัดเตียนซางปีคริสต์ศักราช 1785 คิกนี้เกิดขึ้นเนื่องจากรัชกาลที่ 1 ส่งกองทัพไปช่วยเหงวียนแอ้งห์ (องค์เชียงลือ) รัชทายาทตระกูลเหงวียนปราบปรามกลุ่มเตี้ยเซิน ประวัติศาสตร์ชาตินิยมเวียดนามได้จัดการความทรงจำนี้โดยสร้าง “คู่ตรงข้าม” คือ เหงวียนเหวะซึ่งได้รับยกย่องเป็นมหาราชผู้รวมเวียดนามเป็นปึกแผ่น กับ เหงวียนแอ้งห์ (องค์เชียงลือ) ที่ถูกให้ภาพว่าทรยศชาติจากการนำกองกำลังต่างชาติมาแทรกแซง ชัยชนะของเหงวียนเหวะแม่ทัพเตี้ยเซิน ที่โจมตีทัพสยามจนแตกพ่ายในชั่วข้ามคืนระหว่าง 19-20 มกราคม ค.ศ. 1785 จึงถือเป็นชัยชนะเหนือ “ผู้รุกรานต่างชาติ” อันยิ่งใหญ่และทำให้ทหารสยามกลัวทหารเวียดนาม การผลิตซ้ำเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ดังกล่าวยังเกิดขึ้นผ่านการสร้างอนุสาวรีย์แห่งชัยชนะแกล็กเกม-ส่วยมุด (Rạch Gầm-Xoài Mút) ณ จุดที่เป็นสมรภูมิรบ ในขณะที่ประวัติศาสตร์สยาม เลือกที่จะ “ลืม” เรื่องนี้ด้วยการไม่บรรจุลงไปในรูปแบบเรียน บทความชิ้นนี้มุ่งนำเสนอคิกแกล็กเกม-ส่วยมุดจากหลักฐานและมุมมองของเวียดนามทั้งหลักฐานขั้นต้นและหลักฐานชั้นรอง รวมถึงการผลิตซ้ำการรับรู้ประวัติศาสตร์นี้ผ่านแบบเรียน การสร้างอนุสาวรีย์และการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์

คำสำคัญ

ความทรงจำร่วม, เตี้ยเซิน, ประวัติศาสตร์นิพนธ์, สยาม, แกล็กเกม-ส่วยมุด, เวียดนาม

อวสานราชอาณาจักรไ่หวีต (Đài Việt)¹ ช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 17 เกิดจากความเสื่อมถอยของศูนย์อำนาจเก๋าราชวงศ์เล เปิดฉากให้สองตระกูลขุนนางจิ้งห์ (Trinh) และเหงวียน (Nguyễn) ที่มีฐานอำนาจการเมืองและเศรษฐกิจเข้มแข็งขัดแย้งกันเพื่อแทนที่ศูนย์กลางอำนาจเดิม รัฐโบราณของเวียดนามระส่ำระสายอย่างยิ่ง เพราะถือเป็นยุคเปลี่ยนผ่านจากกลุ่มอำนาจเดิมเข้าสู่กลุ่มอำนาจใหม่ ตระกูลจิ้งห์กุมอำนาจทางตอนเหนือของเวียดนาม ส่วนตระกูลเหงวียนกุมอำนาจทางใต้ แผ่ขยายอำนาจไปบริเวณสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขงและดินแดนซึ่งเคยอยู่ภายใต้ราชอาณาจักรกัมพูชา

สำหรับตระกูลเหงวียนพบกับความท้าทาย 2 ประการ คือ การโจมตีจากตระกูลจิ้งห์ทางเหนือ การบริหารเขตปกครองของตน ซึ่งภายหลังการบริหารภายในล้มเหลวเพราะถูกข้าราชการและชาวบ้านต่อต้านกระทั่งถูกโค่นอำนาจผ่านขบวนการเตี้ยเซิน ถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญในประวัติศาสตร์ศักดินาเก่าของเวียดนาม การขัดแย้งชิงอำนาจภายในเวียดนามเป็นต้นเหตุที่ดึงเอาสยามในฐานะรัฐเพื่อนบ้านเข้าไปเกี่ยวข้องจนนำไปสู่สงคราม

“สมรภูมิแล็กเก็ม-ส่วยมู้ด” (Rạch Gầm - Xoài Mút) เป็นหนึ่งในเหตุการณ์สำคัญที่ถูกเลือกบรรจุในประวัติศาสตร์ชาตินิยมเวียดนามที่อธิบายช่วงเปลี่ยนผ่านฐานอำนาจและเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของการล่มสลายของอำนาจศักดินาเก่าโดยขบวนการต่อสู้ของชาวบ้าน เป็นเหตุให้เจ้าตระกูลเหงวียนขอความช่วยเหลือต่างชาติอื่นได้แก่สยาม สำหรับประวัติศาสตร์ชาตินิยมเวียดนามแล้วเตี้ยเซินถือเป็นขบวนการชาวบ้านที่เอาชนะศัตรูต่างชาติได้เพียงชั่วข้ามคืน ถูกหยิบขึ้นมาให้ความสำคัญซึ่งไม่แตกต่างไปจากวีรกรรมของชาวบ้านบางระจันในประวัติศาสตร์ชาตินิยมไทย เหตุการณ์นี้นำไปสู่การตัดสินใจที่เหงวียนแอ้งห่ขอความช่วยเหลือจากฝรั่งเศส ซึ่งประวัติศาสตร์ชาตินิยมเวียดนามระบุว่าป็นก้าวแรกของการเชื้อเชิญให้เจ้าอาณานิคมเข้ามาครอบครองเวียดนาม ในประวัติศาสตร์ยุคศักดินาเก่านั้นนอกเหนือไปจากศัตรูที่สำคัญที่สุดอย่างจีนแล้วยังมีสยาม ในขณะที่ประวัติศาสตร์เวียดนามบอกเล่าเรื่องราวของการรบครั้งนี้ ทั่วความพ่ายแพ้ดังกล่าวกลับเลื่อนหายไปจากการบอกเล่าของประวัติศาสตร์ไทย

¹ บทความนี้ใช้การถ่ายทอดเสียงภาษาเวียดนามตามระบบเสียงสำเนียงฮานอยเป็นหลักและใช้ระบบการสะกดตามที่ราชบัณฑิตยสถานไทยกำหนดการทับศัพท์ภาษาเวียดนาม.

บทความนี้ศึกษาหลักฐานขั้นต้นเวียดนามสมัยราชวงศ์เหงวียน ได้แก่ บันทึกตระกูลหมัก (Tiên trấn Hiệp trấn Mạc thị gia phả หรือ เตียน เจิ่น เขียบ เจิ่น หมัก ถิ ซา ฝ่า (Viện Việt Nam Học và Khoa học Phát triển 2006)) พระราชประวัติราชวงศ์เหงวียน (Đại Nam liệt truyện หรือ ด่าย นาม เหลียน เจวี่ยน (Viện Sử học 1993)) และพระราชพงศาวดารราชสำนักเวียดนาม (Đại Nam Thực lục หรือ ด่าย นาม ถึก หลุก (Viện Sử học 2007)) ส่วนหลักฐานขั้นต้นของไทยกล่าวถึงเหตุการณ์อย่างจำกัด ได้แก่ จดหมายเหตุรัชกาลที่ 1 เป็นพระราชสาส์นระหว่างสยามและเวียดนามว่าด้วยเรื่องการเข้ามาขอพึ่งพระบรมโพธิสมภารขององเชียงสือ ส่วนหลักฐานที่ใช้อย่างแพร่หลายก่อนหน้าคือพระราชพงศาวดารฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ 2539) ตลอดจนเอกสารอื่นที่เกี่ยวข้อง

นอกจากนี้ยังศึกษาผ่านตำราเรียนและหนังสือประวัติศาสตร์ในส่วนที่เกี่ยวข้องซึ่งถูกผลิตภายใต้บริบทประวัติศาสตร์ชาตินิยม นำสังเกตว่าสงครามครั้งนี้ปรากฏเฉพาะในประวัติศาสตร์เวียดนามเท่านั้น โดยเฉพาะผู้วางรากฐานประวัติศาสตร์เวียดนามคนสำคัญคือโฮจิมินห์ ผ่านหนังสือ ประวัติศาสตร์ของประเทศเรา (Lịch sử nước ta หรือ หลิก สือ เนือก ตา (Hồ Chí Minh 1942)) เมื่อนำหลักฐานขั้นต้นที่เล่าถึงภาพเหตุการณ์สมรภูมิแล็กเก็ม-ส่วยมู้ดมาสังเคราะห์ดูการผลิตซ้ำจากประวัติศาสตร์นิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์นี้จากตำราและแบบเรียนทางประวัติศาสตร์ที่มีอยู่หลายระดับของเวียดนามทำให้เห็นภาพสะท้อนอย่างชัดเจนถึงการจัดการประวัติศาสตร์ความทรงจำเกี่ยวกับเหตุการณ์นี้

ปฐมบทศึกสยาม-เดียน

ตั้งแต่ครั้งหลังคริสต์ศตวรรษที่ 17 เป็นต้นไป อำนาจการปกครองของราชวงศ์เลเลื่องถอยลง เป็นช่วงเวลาเดียวกันที่เกิดการแข่งขันการขยายอิทธิพลทางการเมืองระหว่างตระกูลจิ้งห์และเหงวียน ในที่สุดตระกูลเหงวียนสามารถกุมอำนาจทางตอนใต้ ส่วนตระกูลจิ้งห์กุมอำนาจทางเหนือของดินแดนที่เป็นประเทศเวียดนามในปัจจุบัน (Dutton 2006, 19-29; Taylor 2013, 355-364)

หลังจากนั้นสองตระกูลมีการรบพุ่งกันเป็นระยะกินเวลากว่าครึ่งศตวรรษ แต่ไม่มีตระกูลใดกุมชัยชนะได้อย่างเด็ดขาด จนต้องมีการสงบศึกชั่วคราว แบ่งเขตอิทธิพลโดยใช้แม่น้ำโขง

(Gianh) ที่ปัจจุบันอยู่ในจังหวัดกว๋างบิงห์ (Quảng Bình) เป็นกันชน โดยให้พื้นที่จากต่างจ็อง (Đàng Trong) หรือจากแม่น้ำลงมาทางใต้เป็นเขตตระกูลเหงวียน จากต่างห่งว่าย (Đàng Ngoài) หรือจากแม่น้ำขึ้นไปทางเหนือเป็นเขตตระกูลจิ้งห์

ต่อมา ตระกูลเหงวียนขยายอำนาจลงไปทางใต้จนถึงซาติงห์ (Gia Định; ปัจจุบันคือ นครโฮจิมินห์หรือไซ่ง่อน) กินพื้นที่บางส่วนของกัมพูชาตอนใต้ อย่างไรก็ตาม ราษฎรบางกลุ่มในพื้นที่ทางตอนใต้ก็ไม่ได้ชอบใจกับการปกครองของตระกูลเหงวียนที่มีการเก็บภาษีอย่างหนัก ในปี ค.ศ. 1771 จึงเกิดจลาจลในนามกลุ่มเตี้ยเซิน (Tây Sơn) นำโดย 3 พี่น้อง เหงวียนหญุก (Nguyễn Nhạc) เหงวียนเหวะ (Nguyễn Huệ) และเหงวียนหลือ (Nguyễn Lữ) ตระกูลเหงวียนคุมการจลาจลไม่อยู่ จึงลงเอยด้วยการที่เจ้าตระกูลเหงวียน ได้แก่ เหงวียนฟุกถ่วน และเหงวียนฟุกเซื่องถูกลสังหารใน ค.ศ. 1777 (พ.ศ. 2320)²

สยามเข้ามาเกี่ยวข้องกับศึกชิงอำนาจระหว่างเตี้ยเซินและตระกูลเหงวียนตั้งแต่สมัยพระเจ้าตากสิน ซึ่งภายหลังจากเจ้าตระกูลเหงวียนถูกไล่ล่าจากเตี้ยเซิน ปรากฏมีเจ้าตระกูลเหงวียนนามว่า โตนเท็ดชวน (Tôn Thất Xuân)³ ได้หนีมายังกรุงธนบุรี พร้อมกับหมักเทียนตือ (Mạc Thiên Tứ) ขุนนางตระกูลหมักผู้สนับสนุนตระกูลเหงวียน เพียงไม่กี่ปีช่วงปลายรัชสมัยของพระเจ้าตากสิน ปรากฏว่าโตนเท็ดชวน รวมทั้งผู้ติดตาม 53 คน ถูกตัดสินประหารชีวิต สาเหตุการตัดสินประหารชีวิตให้รายละเอียดต่างกันในบันทึกของไทยและเวียดนาม หลักฐานไทยกล่าวว่าพระเจ้าตากสินทรงพระสุบินว่าโตนเท็ดชวนขโมยเพชรกลืนลงไปและจะหนีจากกรุงธนบุรี ส่วนหลักฐานเวียดนามระบุว่าพระเจ้าตากสินกริ้วที่เรือสินค้าสยามถูกปล้นและพ่อค้าถูกลสังหารโดยกองโจรเวียดนาม (Viện Sử học 2007, 206, 209)

ทว่ากลุ่มเตี้ยเซินก็ยังไม่สามารถโค่นอำนาจตระกูลเหงวียนได้เด็ดขาด ด้วยยังเหลือทายาทตระกูลเหงวียน คือ เหงวียนแอ็งห์หรือองเชียงสือ โดยองเชียงสือนี้องที่หนีมาขอความ

² บทความนี้อ้างอิงเวลาตามปีคริสต์ศักราชเป็นหลัก แต่จะได้ระบุปีพุทธศักราชกำกับไว้ในครั้งแรกที่เอ่ยถึงปีนั้นๆ.

³ โตนเท็ดชวนเป็นพระปิตุลาของเหงวียนแอ็งห์ (Nguyễn Ánh) บันทึกในประวัติศาสตร์ไทยเรียกเหงวียนแอ็งห์ว่า “องเชียงสือ” และในเวลาต่อมาเหงวียนแอ็งห์จะได้ขึ้นครองราชย์เป็นจักรพรรดิชาลอง ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์เหงวียน.

ช่วยเหลือจากราชสำนักสยามสมัยรัชกาลที่ 1 สยามจึงจำเป็นต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์นี้ในที่สุด

กฎหมาย ค.ศ. 1783 (พ.ศ. 2326) เหวียนหญุก ปราบดาภิเชกเป็นจักรพรรดิท้าย-ดึก (Thái Đức) แล้วมีราชโองการให้พระอนุชาทั้งสองยกทัพไปภาคใต้เพื่อปราบปรามตระกูลเหงวียนที่ชาดิงห์ให้สิ้นซาก ส่วนเหงวียนแอ็งห์และแม่ทัพคนสำคัญคือเจิววันเตียบ (Châu Văn Tiệp) พยายามโจมตีทัพเตียบเซินแต่ไม่สามารถต้านได้ในที่สุดก็หนีไปเมืองบาส่ง (Ba Giồng)⁴ ส่วนเจิววันเตียบหนีผ่านกัมพูชามารุงเทพฯ ขอความช่วยเหลือจากราชการที่ 1

ในปี ค.ศ. 1784 (พ.ศ. 2327) ภายหลังจากสถาปนาราชวงศ์จักรีได้เพียงสองปี รัชกาลที่ 1 ตัดสินพระทัยสนับสนุนตระกูลเหงวียน พงศาวดารราชวงศ์เหงวียนระบุถึงเหตุการณ์ที่ รัชกาลที่ 1 และกรมพระราชวังบวรฯ เล่าความทรงจำขณะพระองค์ยกทัพไปตีกัมพูชาในรัชกาล พระเจ้าตากสิน โดยมีการสร้างความสัมพันธ์กับเหงวียนหิวถวิ (Nguyễn Hữu Thụ) แม่ทัพเหงวียนแอ็งห์ ที่เป็นตัวแทนเจรจาขณะนั้น มีการสอบถามว่า “หากผู้ใดประสบกับภัยหรือเคราะห์ร้าย ให้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน” เจิววันเตียบจึงทูลว่าครานี้ได้รับความเดือดร้อนจึงขอให้ช่วย โดยนำธงและดาบที่เป็นสัญลักษณ์แห่งพันธสัญญาออกมายืนยัน (Viện Sử học 2007, 221)

การสนับสนุนตระกูลเหงวียนยังถือว่าเป็นไปตามธรรมชาติของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐโบราณในอุษาคเนย์ สำหรับรัชกาลที่ 1 การตั้งราชวงศ์ใหม่เพิ่งผ่านมา การศึกพม่าก็ยังวุ่นวายไม่ได้ ทางด้านตะวันออก แม้จะประสบความสำเร็จในการขยายอำนาจเหนือกัมพูชาและลาว แต่ก็เกิดการกระทบกระทั่งกับกลุ่มเตียบเซินเป็นระยะ ความขัดแย้งนี้จึงเป็นข้อได้เปรียบสำหรับสยาม การสนับสนุนตระกูลเหงวียนจะทำให้ลดอำนาจกลุ่มเตียบเซินได้ และในระยะยาวตระกูลเหงวียนอาจเป็นมิตรที่ดีกว่า ต่อมาในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1784 หลังสยามยืนยันความช่วยเหลือเหงวียนแอ็งห์ก็ออกจากท่าเมา (Cà Mau)⁵ เมืองทางใต้สุดของเวียดนามเดินทางผ่านกัมพูชามาเฝ้าฯ รัชกาลที่ 1 และเตรียมทัพกลับไปรบกับเตียบเซิน

⁴ เป็นส่วนหนึ่งในจังหวัดดิ่ง เตื่อง (Định Tường) ก่อนที่จะมาเป็นจังหวัดเตียน ชาง (Tiền Giang) ในปัจจุบัน.

⁵ จังหวัดทางใต้สุดของเวียดนามปัจจุบัน.

มหายุทธเล็กเก็บ-ส่วยนับ

เดือนเมษายน ค.ศ. 1784 รัชกาลที่ 1 ส่งทัพไปตีชาดิงห์โดยแบ่งเป็น 2 ทัพ ได้แก่ ทัพแรกพระยานครสวรรค์เป็นแม่ทัพ เดินทัพผ่านกัมพูชา เจ้าพระยาอภัยภูเบศรหรือพระยายมราช (แบน) ผู้ปกครองกัมพูชาส่วนในได้เกณฑ์ทหารเขมรเข้าร่วมทัพนี้ด้วย โดยมีทหารราว 3 หมื่นนาย (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ 2539, 45-46; Viện Sử học 2007, 221) ส่วนทัพที่สองเป็นทัพเรือ มีกรมหลวงเทพหริรักษ์ พระเจ้าหลานเธอในรัชกาลที่ 1 เป็นแม่ทัพ หลักฐานเวียดนามยืนยันเรื่องนี้ตรงกันโดยระบุว่า 9 กรกฎาคม ค.ศ. 1784 กษัตริย์สยามให้เจ้าตัน (กรมหลวงเทพหริรักษ์) เป็นแม่ทัพ มีเจ้าเลื่อง(?)⁶ เป็นทัพหน้า นำทหาร 2 หมื่นนาย เรือรบ 300 ลำล่องตัดผ่านอ่าวสยาม (อ่าวไทย) ไปเมืองเกียนซาง (Kiên Giang) สมทบทัพบกที่ยกไปก่อน

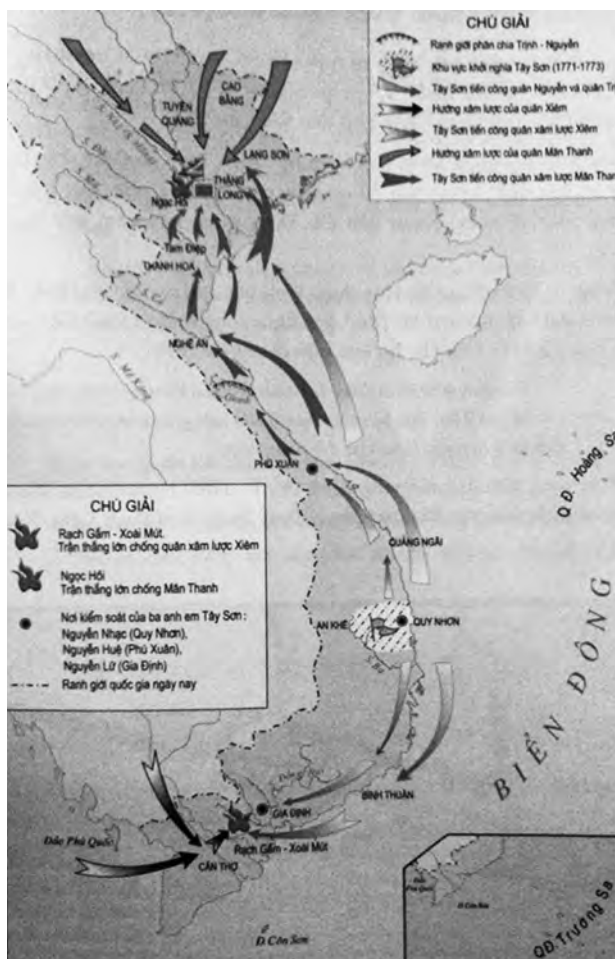
ส่วนเหงวียนแอ้งหยักกำลังของตนไปกับทัพเรือ ส่งให้ขุนนางที่อยู่ในพื้นที่ตอนใต้ของเวียดนามรวมกำลังได้ราว 4,000 นาย มอบให้จวันเตียบเป็นแม่ทัพใหญ่ ให้หมักตือซิงห์ (Mạc Tử Sinh)⁷ เป็นผู้นำทาง (Viện Sử học 2007, 221; Viện Việt Nam Học và Khoa học Phát triển 2006, 70) คอยทำทัพบกสยามแล้วยกไปด้วย รวมกำลังทั้งหมดจะมีราว 5 หมื่นนาย ถือเป็นทัพที่แข็งแกร่งพอสมควร

เมื่อเจ้าเมืองชาดิงห์ (ฝ่ายเตียเชิน) ทราบว่าสยามยกทัพมาจึงเกณฑ์ทัพเรือป้องกันเมืองซาแด็ก (Sa Đéc) เกิดการรบกับทัพพระยานครสวรรค์อย่างหนัก ทัพสยามมีชัยหลายครั้ง ได้เรือเชลยและศาสตราวุธจำนวนมาก (Viện Việt Nam Học và Khoa học Phát triển 2006, 70-71) ทว่าพระยานครสวรรค์กลับส่งคืนให้แม่ทัพเตียเชิน การกระทำนี้ถูกพระยาวิจิตณรงค์และแม่ทัพนายกองส่งสารกลับไปทูลฯ รัชกาลที่ 1 และกรมพระราชวังบวรว่าแม่ทัพเป็นกบฏ รัชกาลที่ 1 จึงมีท้องตราตามพระยานครสวรรค์กลับไปไต่สวนและประหารชีวิต จากนั้นให้พระยาวิจิตณรงค์เป็นแม่ทัพใหญ่คุมทัพบกแทน (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ 2539, 46-47)

⁶ หลักฐานเวียดนามบันทึกว่าทัพใหญ่ของสยามนำทัพโดยพระเจ้าหลานเธอในรัชกาลที่ 1 สองพระองค์ ได้แก่ เจ้าตัน (Chiêu Tăng) หมายถึง กรมหลวงเทพหริรักษ์ และเจ้าเลื่อง (Chiêu Suong) ซึ่งไม่ปรากฏบันทึกในหลักฐานไทย.

⁷ บุตรของหมักเทียนตือ (Mạc Thiên Tứ) ที่ถูกประหารในสมัยพระเจ้าตากสิน.

ภาพ 1 แผนที่เส้นทางการล่าเหยื่อทัพของสยามมา
ทางกัมพูชาสู่สนามรบ
(ภาพโดยมรกตวงศ์ ภูมิพลับ)

เดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1784 ทัพเรือสยามตีเมืองแล็กซ้า (Rạch Giá)⁸ ในเขตจังหวัดเกียนซางใต้ ยึดเมืองเจิ่นซาง (Trần Giang) บาสัก (Bassac หรือ Ba Thắc) จำโอิน (Trà Ôn) ซาแด็ก (Sa Đéc) เมินทื๊ด (Mãn Thít) แล้ววางกำลังทหารป้องกันเมืองที่ยึดได้ แม่ทัพฝ่ายเดียวเข็นต้องยกทัพเรือมายันทัพสยามเมืองลองโฮ่ (Long Hồ) เพื่อป้องกันไม่ให้สยามรุกมากไปกว่านี้ (Viện Việt Nam Học và Khoa học Phát triển 2006, 71-72; Viện Sử học 2007, 221)

⁸ คนไทยมักออกเสียงตามภาษาเวียดนามถิ่นใต้เป็น “แหรักย้า”.

แต่ไคว่ลางความย้อนแย้งที่ประวัติศาสตร์ชาตินิยมเวียดนามไม่เคยเล่าคือ หลักฐานเวียดนามทุกฉบับระบุว่า “เจ้าตันและเจ้าเลื่อง(?) ดีทัพเตยเซินแตกที่บัลลังก์ ฆ่าราษฎรผู้บริสุทธิ์ ปล้นชิงทรัพย์สินเงินทองจำนวนมากตามอำเภอใจ ราษฎรบาดเจ็บล้มตายจำนวนมาก” (Viện Việt Nam Học và Khoa học Phát triển 2006, 72) บ้างบันทึก “ความกังวลของเจ้าและขุนนางตระกูลเหงวียน” ต่อพฤติกรรมของ “ผู้ช่วยเหลือ” เหล่านี้เพราะ “สยามโหดร้าย ไปที่ไหนปล้นที่นั่น ราษฎรนับวันยิ่งมีความขุ่นข้องหมองใจ” (Viện Sử học 2007, 222)

ปลายเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1784 จัวนเตียบนำทัพของตนรุดหน้าไปในสมรภูมิก่อนทัพสยาม แต่ถูกเตยเซินชุ่มโจมตีที่แม่น้ำเมินทิด แม้ว่าทัพสยามหนุนมาช่วยทันแต่เขาก็ต้องจ่ายให้ความประมาทนี้ด้วยชีวิต การสูญเสียจันเตียบยังเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญ ด้วยเขาเป็นคนเดียวที่พอที่จะประสานงานและตักเตือนเรื่องพฤติกรรมและความประพฤติของทหารสยามกับแม่ทัพสยามได้ ส่วนที่ระบุในบันทึกเวียดนามเหงวียนแอ็งห์ได้ปรารภเรื่องนี้กับแม่ทัพนายกองว่า “หากต้องการบ้านเมืองต้องได้ใจคน ตอนนี้อันเตียบสิ้นชีพแล้ว ไม่มีใครคุมทัพสยามได้ ถ้าได้ขาดังห์แต่ไม่ได้หัวใจราษฎร เราไม่มีใจทำเรื่องนี้ให้ลุ่ล่ง ถอยกลับเสียดีกว่าเพื่อจะไม่ให้ราษฎรทุกข์ยาก” (Viện Sử học 2007, 222)

การขอความช่วยเหลือจากสยามสร้างความลำบากใจให้กับเหงวียนแอ็งห์ด้วยเช่นกัน บันทึกเวียดนามระบุว่า พฤติกรรมทหารสยามสร้างความกังวลให้เหงวียนแอ็งห์ ถึงขั้นน้ำตาคลอ แล้วปรารภกับคนสนิทว่า “การกู้บ้านเมืองคืนมา มีหลักอยู่ที่ให้ความห่วงใยประชากร ห่วงใยบ้านเมือง แต่ตอนนี้เราให้พวกนี้ (สยาม-ผู้เขียน) มากระทำความโหดร้ายตามอำเภอใจ ทำตนเป็นเจ้าผู้ปกครองแล้วอย่างเรา (เหงวียนแอ็งห์-ผู้เขียน) จะทำไปเพื่ออะไร เช่นนี้แล้วก็จะเป็นการหลอกให้อริราชศัตรู (เตยเซิน-ผู้เขียน) กลับเข้ามาพูดกล่าวยั่วเรากับชาวบ้าน เป็นการเชื้อเชิญให้ศัตรูกลับเข้ามาสร้างความทุกข์ให้ประชาชนอีก เราเองก็ไม่มีกระจิตกระใจจะเห็นภาพแบบนี้” (Viện Việt Nam Học và Khoa học Phát triển 2006, 72)

จริงอยู่ที่ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ยุทธนาวีแล็กเก็ม – สว่ายมู้ด เล่าความปราชัยอย่างไม่เป็นท่าของทัพสยามในเวลาชั่วข้ามคืน ทว่า ต้องไม่ลืมว่าการศึกคราวนี้กินเวลาถึงครึ่งปี จุดหักเหสำคัญของสงครามหลังสูญเสียจันเตียบเกิดขึ้นช่วงปลายปี ค.ศ. 1784 หลังกษัตริย์ท้ายด๊ก (Thái Đức) ตัดสินพระทัยส่ง เหงวียนเหวะ พระอนุชามาขับไล่ทัพสยามด้วยตนเอง ที่นำ

สนใจคือ หลักฐานเวียดนามบันทึกว่าเหงวียนเหวะเริ่มต้นด้วยการเจรจากับกรมหลวงเทพหริรักษ์ ผ่านชาวกัมพูชาอยุธยาติสงครามพร้อมส่งแพพรณ ทรัพย์สิน เงินทอง ผ่านชาวกัมพูชาคนหนึ่ง

ก่อนถึงสมรภูมิใหญ่ที่ทำให้สยามปราชัย หลักฐานเวียดนามบันทึกไว้ว่ามีความพยายามเจรจาศึกจากแม่ทัพใหญ่ของเตียเซิน คือ เหงวียนเหวะ ผ่านชาวกัมพูชา ผ่าข้อความเจรจายุติสงครามพร้อมแพพรณ ทรัพย์สิน เงินทองไปยังกรมหลวงเทพหริรักษ์ความว่า

บ้านเมืองเรากำลังมีศึกสงครามและชาวบ้านราษฎรระหว่างราชวงศ์เก่าและใหม่ สภาพที่มองดูแล้วอยู่ในความอาฆาตกัน ในเมื่อบ้านเมืองเรากับสยามอย่างห่างไกลกัน ในขณะที่บ้านเมืองของท่านและของเราต่างก็อยู่ห่างซึ่งกันและกัน มันไกลกันจนแม้ม้าหรือกระบือที่เร็วที่สุด และแข็งแรงที่สุดก็ไม่สามารถข้ามพรมแดน ไม่รู้ว่าท่านข้ามมายังดินแดนไกลโพ้นเช่นนี้เพื่อการใด ขอให้จงสร้างมิตรภาพกับพวกข้าพเจ้า เสร็จงานแล้วพวกเราจะทำตามธรรมเนียมการส่งเครื่องบรรณาการให้อาณาจักรของท่าน เป็นเช่นนี้แล้วประโยชน์ระยะยาว สำหรับเจ้าชายองค์เก่าของราชอาณาจักรเรา ขอให้ปล่อยเพียงลำพังแล้วรอดู ขอให้ท่านอย่าได้ช่วยเหลือพวกเขาอีก (Viện Việt Nam Học và Khoa học Phát triển 2006, 73)

ในขณะเดียวกันกรมหลวงเทพหริรักษ์ก็ส่งสารตอบกลับไปว่า “จงไปบอกนายของเจ้าว่าเราเข้าใจเจตนาดีของท่าน ขอไม่กล่าวปฏิเสธสิ่งนั้น แต่มีงานใหญ่ที่หนักหนากว่าที่เป็นเรื่องง่าย ๆ ดังนั้นขอให้อย่าแสร้งพราดออกไปเพื่อให้งานเปลี่ยนเรื่องยากที่จะหลอกลวง จงบอกนายเจ้าให้รอบรู้คร่าว” (Viện Việt Nam Học và Khoa học Phát triển 2006, 73)

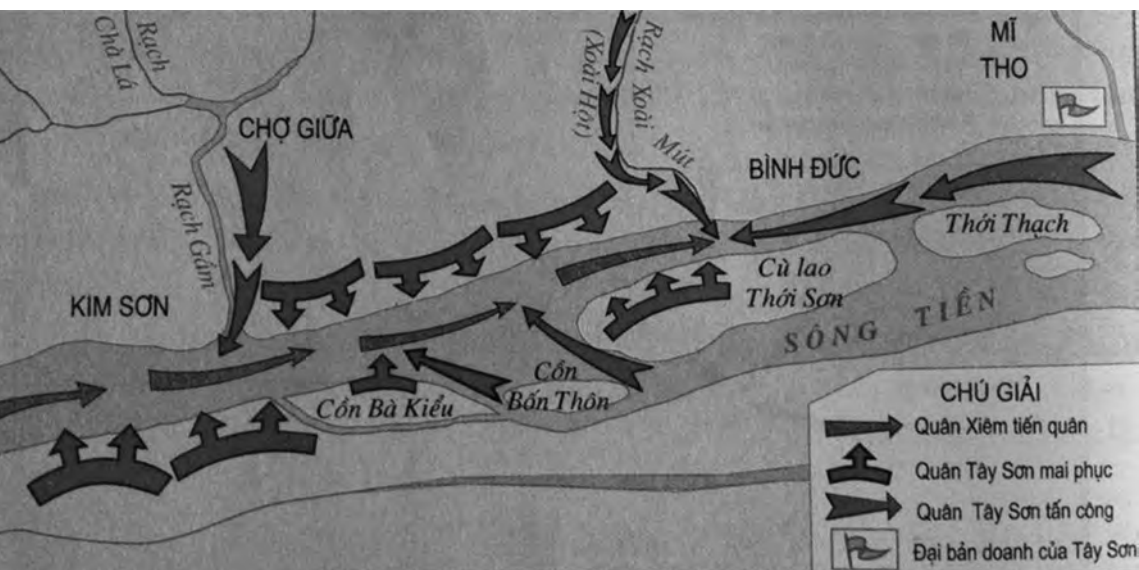
หลักฐานเวียดนามระบุว่าเหงวียนเหวะเองก็เชื่อในสิ่งที่กรมหลวงเทพหริรักษ์กล่าว คิดเพียงว่าเป็นพวกคนไร้อารยะและละโมภในทรัพย์สิน เงินทอง ก็เอาเงินทองมาให้ ทุกวันก็ล่อทหารสยามให้ขึ้นเรือ อวดว่ามีทั้งอาวุธยุทธโปกรณ์ครบครัน ตอนกลับก็ได้มอบแพพรณให้ทหารสยามไปเป็นจำนวนมาก ก็ให้ทรัพย์สินมากจนเกินพอ เหงวียนเหวะก็เชื่อว่าสยามได้ตกหลุมพรางแล้ว

ในขณะที่ต้องเตรียมรับมือกับเตียเซิน การจัดการกับความสัมพันธ์ระหว่างทหารสยามและฝ่ายตระกูลเหงวียนถือว่าเป็นไปค่อนข้างยาก หลักฐานเวียดนามชี้ให้เห็นการปรับทุกข์

ระหว่างเหวี่ยงยื่นแอ้งห้กับแม่ทัพนายกองตระกูลเหวี่ยง ที่แสดงถึงความลำบาใจที่การขอความช่วยเหลือจากทัพสยามทำให้ไม่สามารถคัดค้านหรือทัดทานสิ่งที่ทหารสยามก่อขึ้นกับราษฎรเวียดนาม ราษฎรเวียดนามยิ่งเจ็บแค้นฝังลึกมากขึ้นจากทหารสยามที่ทำตามอำเภอใจกดขี่ ปล้นสะดมชาวบ้าน ยิ่งนานวันยิ่งอาจทำให้เกิดความหมองใจและไม่ไว้วางใจกันมากขึ้น

แม้ว่ากรมหลวงเทพหริรักษ์จะแจ้งข่าวการส่งคนมาเจรจาจากเตี้ยเซิน ดูเหมือนว่าเจ้าตระกูลเหวี่ยงค่อนข้างจะมีข้อกังขากับท่าทีและคำตอบของแม่ทัพสยาม หลังจากฟังเรื่องเล่าแล้วเหวี่ยงยื่นแอ้งห้ได้เพียงแต่ยิ้ม ไม่กล่าวตอบแต่อย่างใด กรมหลวงเทพหริรักษ์เห็นเช่นนั้นเกรงว่าเหวี่ยงยื่นแอ้งห้จะเกิดความระแวงแคลงใจ จึงชี้แจงว่า

ข้าพเจ้าได้รับพระบรมราชโองการจากกษัตริย์ของข้าพเจ้าให้ข้ามน้ำข้ามทะเลมาเพื่อช่วยท่าน แพ้ชนะเช่นใดก็ยังไม่แนชัด ขอให้สบายใจได้ว่าความละโมภในทรัพย์สินก็ไม่ต่างอะไรกับสัตว์เดรัจฉานที่กลับข้างไปกัดคนได้ แม้ว่าจะได้ประโยชน์เล็กน้อยแต่สร้างความอับอายให้กับเกียรติของกองทัพ สร้างความอับอายให้กับราชอาณาจักรบ้านเมืองเช่นนี้แล้วในใจข้าพเจ้าเองรู้ว่าสิ่งใดควรหลีกเลี่ยงที่จะได้รับการลงโทษจากสวรรค์ ขอให้ท่านอย่าได้มีข้อกังขาใดๆ ปัจจุบันนี้ศัตรูเชื่อข้าพเจ้าอย่างยิ่ง จึงควรใช้โอกาสนี้โจมตีเตี้ยเซิน (Viện Việt Nam Học và Khoa học Phát triển 2006, 74)

จุดสูงสุดของสงครามจึงเกิดขึ้นที่แม่น้ำแล็กเก็มและแม่น้ำส่วยมู้ด แม่น้ำสาขาที่ไหลลงแม่น้ำเตียน (Tiền) จากทิศเหนือ ในพื้นที่จังหวัดเตียนซาง โดยต้นมกราคม ค.ศ. 1785 (พ.ศ. 2328) ท้าเรือเตียนเซินยกมาตั้งที่เมืองหมีทอ (Mỹ Tho) แล้วพยายามส่งกองทัพเล็กๆ มาโจมตีเพื่อตัดกำลังทัพสยาม แต่ไม่ค่อยประสบความสำเร็จนัก เหวียนเหวเสียดำรงกำลังมากจนเกือบถอยทัพ แต่หลักฐานตระกูลเหงวียนระบุว่ามิชายนคนหนึ่ง “ขายบ้านขายเมือง” ชื่อ เลขวนซำก (Lê Xuân Giáp) เสนอให้เอากองทหารที่แข็งแกร่งมาดักที่สองฝั่งแม่น้ำแล็กเก็มและส่วยมู้ดรวมไปถึงแม่น้ำเตียน ซึ่งคาดว่าสยามจะยกทัพมา (Viện Sử học 2007, 222-223)

ฝ่ายเตียนเซิน เหวียนเหวได้เลือกภูมิประเทศที่ทัพสยามไม่คุ้นเคยแห่งนี้เป็นสถานที่ชุมนุมโจมตีโดยมียุทธศาสตร์ “ยิ่งต่อตีเร็ว ยิ่งมีชัยชนะเร็ว” เพื่อยุติสงครามให้เร็วที่สุด ส่วนกรมหลวงเทพหริรักษ์และเหงวียนแอ้งหัยยกทัพเรือไปบันทายมาศ (ห้าเตียน) สมทบกับทัพพระยาราชาศรีสุริยราชประชาเสนาบดี แล้วยกมาทางปากน้ำเมืองบาสัก ผ่านคลองวามะนาว (Trà Tân) โดยหมายจะตีค่ายเตียนเซินที่หมีทอให้แตกก่อน จึงให้ทัพบกจำนวนหนึ่งขึ้นฝั่งตรึงกำลังในฐานที่มั่น จากนั้นยกทัพเรือเข้ามาทางแม่น้ำเตียน โดยตั้งใจจะแยกทัพเรือมุ่งลงไปหมีทอ (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ 2539, 47-48; Viện Sử học 2007, 223; Viện Việt Nam Học và Khoa học Phát triển 2006, 74)

ภาพ 2 (ซ้าย) แผนที่ยุทธนาวีที่แล็กเก็ม-ส่วยมู้ด
ที่ปรากฏแบบเดียวกันทั้งในพิพิธภัณฑสถานและแบบเรียน
(ภาพโดย มรกตวงศ์ ภูมิพล)

ภาพ 3 (ขวา) ปากคลองวามะนาว
ทางภาคใต้ของเวียดนามในปัจจุบัน
(ภาพโดย สุเจน กรรพฤทธิ์)

19 มกราคม ค.ศ. 1785 ขบวนเรือรบสยามล่องไปตามแม่น้ำเตียนโดยไม่ระวัง พอถึงเขตที่เตียนเซินวางกำลังไว้ ณ จุดที่แม่น้ำเล็กเกม-ส่วยมู้ด บรรจบกับแม่น้ำเตียน จึงพบว่าทัพเรือถูกล้อมทั้งหน้าและหลัง ทหารเตียนเซินที่ขุมในพุ่มไม้สองฝั่งและเกาะกลางแม่น้ำก็ออกมาโจมตี (ดูแผนที่ในภาพ 2) ทัพสยามตออยู่กลางทัพเตียนเซิน ถูกปืนใหญ่ระดมยิงใส่จนแตกพ่าย กรมหลวงเทพหริรักษ์หนีมาได้เพราะเข้าไปในกรมจับกระบือได้ตัวหนึ่งให้ทรงขี่ขึ้นบกหนีเข้าไปทางกำพูชา ส่วนเหงียนแอ้งหนีไปทางแม่น้ำจ่าหลวด (sông Trà Lũt) แล้วหนีไปหาเตียน

ทหารที่เหลือถูกเตียนเซินสังหารหนีรอดได้เพียงไม่กี่พันนาย ส่วนทัพบกเมื่อรู้ว่าทัพเรือแตกก็ทิ้งค่ายหนี กำลังทหารตระกูลเหงียนเหลืรอดจากศึกนี้เพียง 800 นาย (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ 2539, 47-48; Viện Sử học 2007, 223; Viện Việt Nam Học và Khoa học Phát triển 2006, 74-75; Dutton 2006, 45-4) ความปราชัยครั้งนี้ทำให้กำลังทัพตระกูลเหงียนอ่อนแอลงมาก ฝ่ายเตียนเซินเมื่อได้รับชัยชนะแล้วก็จับเชลยเก็บเครื่องศาสตราวุธกลับไปหาดิงห์

หลักฐานราชวงศ์เหงียนบันทึกสาเหตุความพ่ายแพ้ครั้งนี้ว่า “แม่ทัพสยามคือเจ้าตัน เจ้าเลื่อง ไม่รู้ทำเลที่ตั้ง ไม่รู้ค่ายหรือค่าย รู้จักเพียงสั่งให้เรือรบไปรบ ให้กองทัพตรงไปหมีทอ เจอทัพปิดล้อมโจมตีทั้งสองด้าน เจ้าตันและเจ้าเลื่องปราชัยครั้งใหญ่ หนีขึ้นบกข้ามเขาไปยังกำพูชา” (Cao Xuân Dục 1908, 35; Viện Sử học 2007, 223)

หลังจากพ่ายให้กับทัพเตียนเซิน วันที่ 25 มกราคม ค.ศ. 1785 เหงียนแอ้งให้หมักตือซิงนำข้าราชการไปแจ้งยังราชสำนักสยาม หลังจากได้รับข่าวจากเหงียนแอ้งแล้ว ในวันที่ 4 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1785 รัชกาลที่ 1 ก็ส่งเรือไปรับเหงียนแอ้งให้ใช้เส้นทางทะเลให้เข้ามาสยามอีกครั้ง ส่วนกรมหลวงเทพหริรักษ์ส่งสารแจ้งขอราชการทัพมายังกรุงเทพฯ ทั้งรัชกาลที่ 1 และกรมพระราชวังบวรฯ ดำรัสให้ถอยทัพกลับเข้าพระนครแล้วลงพระราชอาญากรมหลวงเทพหริรักษ์และข้าราชการผู้ใหญ่ที่ไปร่วมการศึกครั้งนี้ (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ 2539, 48)

ความปราชัยของสยามในสายดาเวียดนาม

แค่ชั่วข้ามคืน เตียนเซินก็ได้รับชัยชนะครั้งยิ่งใหญ่ส่งผลให้ทัพสยามและตระกูลเหงียนสูญเสียกำลังจำนวนมาก เหงียนแอ้งต้องลี้ภัยอีกครั้ง

รัชกาลที่ 1 ทรงให้มีการสอบสวนจนพบว่าทัพสยามทำการแบบได้ใจจนตกหลุมพราง ขณะที่หลักฐานเวียดนามกล่าวว่าทหารสยามไม่จริงจังกกับการศึก มุ่งไปทางอบายมุข เที่ยว ช่มเหงประชาชน ทำให้ปราชัยต่อเตียเซิน (Viện Sử học 2007, 221-224) และยังเล่าว่ากรม พระราชวังบวรฯ ทรงกริ้วมาก ยิ่งได้ยินพฤติกรรมทหารสยามก็ทรงยืนยันว่า “วันก่อนเห็นเจ้าพวก นี้ให้ทาสชนของกลับมา มีทั้งหญิงสาวทรัพย์สินเงินทอง ก็คิดอยู่ว่าจะเสียการใหญ่ ตั้งใจว่าจะต่อ เรือเพื่อส่งไปหนุนแต่ไม่ทัน แพ้ชนะก็เป็นปกติของชายชาติทหาร แต่พวกนี้ปราชัยด้วยสาเหตุใด ก็ไม่รู้” (Viện Việt Nam Học và Khoa học Phát triển 2006, 76)

พฤษภาคม ค.ศ. 1785 เหวียนแอ้งห์กลับมาถึงกรุงเทพฯ รัชกาลที่ 1 ตรัสถามสาเหตุ ที่ปราชัยทั้งที่มีกำลังเหนือกว่า เหวียนแอ้งห์ได้ทูลว่า “คิดถึงน้ำใจไมตรีสยาม รัฐเพื่อนบ้านที่ ช่วยเหลือ แต่เพราะเจ้าตันและเจ้าเลื่องทะนงตน ทะเลาะใจ ไปที่ไหนก็ช่มเหงราษฎรอย่างโหดร้าย ชาวบ้านไม่พอใจ เป็นเหตุให้ต้องปราชัย” (Viện Sử học 2007, 223-224) ส่วนกรมพระราช วังบวรฯ ยังสอบสวนทหารที่รอดชีวิต ทรงพบว่าเหตุที่พ่ายแพ้เพราะเจ้าตัน เจ้าเลื่อง(?) ยกยอ ปอบั่นตัวเอง วางตนเป็นใหญ่ โหดร้าย บ่มบ่ามบุกโดยไม่เชื่อฟังเหวียนแอ้งห์ ความปราชัยครั้ง นี้สยามมองว่าสร้างความอับอายให้กับเกียรติของราชสำนัก (Viện Việt Nam Học và Khoa học Phát triển 2006, 77)

หลังทรงทราบสาเหตุทั้งหมด รัชกาลที่ 1 ทรงมีพระประสงค์ประหารพระราชนัดดาทั้ง สองพระองค์หลักฐานเวียดนามบันทึกว่ารัชกาลที่ 1 ตรัสกับเหวียนแอ้งห์ว่า “นัดดาทั้งสองของ เราโง่เขลา ชี้ฉลาด หยิ่งยโส ก้าวร้าว จนปราชัยในการศึก เสียไพร่พล สร้างความอับอายแก่บ้าน เมือง ทำให้ท่านต้องพบความยากลำบาก” (Viện Việt Nam Học và Khoa học Phát triển 2006, 77-78) ขณะที่เหวียนแอ้งห์ทูลขอพระราชทานอภัยโทษให้พระเจ้าหลานเธอว่า “แม่ทัพ ทั้งสองมีความผิด แต่ภารกิจนี้อยู่ที่มติสวรรค์ด้วย สวรรค์ประสงค์ให้รอดต่อไป ขอพระราชทาน อภัยโทษให้แม่ทัพทั้งสอง” พระเจ้าหลานเธอทั้งสองจึงถูกจำคุกแทน หลังจากนั้นไม่นานเจ้าตันก็ ป่วยและสิ้นพระชนม์ บันทึกเวียดนามระบุว่าเจ้าตันสิ้นพระชนม์เพราะผลจากการช่มเหงราษฎร (Viện Sử học 2007, 224; Viện Việt Nam Học và Khoa học Phát triển 2006, 78)

หลักฐานสำคัญของเวียดนาม เช่น พงศาวดารราชวงศ์เหวียนอย่าง *ด่ายนามเถิกหลุก* บันทึกว่า “ชาวสยามภายหลังจากความปราชัยเมื่อปีมังกร (ค.ศ. 1785) ปากก็คุยโวโอ้อวดแต่ ในใจแล้วกลัวเตียเซิน เหมือนเสือ” (Viện Sử học 2007 (tập 2), 65)

“ประวัติศาสตร์แห่งชาติเวียดนาม” การจัดการความทรงจำของพรรคคอมมิวนิสต์

มีสำนวนเวียดนามกล่าวว่า “ชนะเป็นกษัตริย์ แพ้เป็นกบฏ” (“Thắng làm vua thua làm giặc”) ผู้ใดชนะผู้หนึ่งเป็นผู้เขียนประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์นิพนธ์หรือการจัดการว่าด้วยการเขียนประวัติศาสตร์มีการเลือกเรื่องที่ต้องการเชิดชู ซึ่งในแบบฉบับของประวัติศาสตร์ชาตินิยมนั้นมักสร้างภาพของชาติโดยใช้ความยิ่งใหญ่ของรัฐโบราณแสดงความเกรียงไกร หรือเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่สามารถต่อสู้เพื่อปลดแอกผู้รุกรานต่างชาติ

ในประวัติศาสตร์นิพนธ์เวียดนามบันทึกการรบที่สมรภูมินี้เป็นหนึ่งในยุทธนาวีที่ใหญ่ที่สุด และนับเป็นหนึ่งในเหตุการณ์ประวัติศาสตร์สำคัญของปีมะโรง (ค.ศ. 1785) เฉกเช่นเดียวกับเหตุการณ์สำคัญอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นวีรสตรีเจียว (Bà Triêu) การประกาศเอกราชฉบับแรกของเวียดนามจากราชวงศ์ช่งของจีน โดยพระเจ้าลี่เถื่องเกียด (Lý Thường Kiệt) เป็นต้น

ในความทรงจำของชาวเวียดนามประวัติศาสตร์ในสมัยเตี๋ยเซินนั้นเป็นช่วงที่รุ่งเรืองและการศึกที่ยิ่งใหญ่เกรียงไกร ภายหลังจากมหายุทธนาวีแล็กเก็ม – สว่ายมู้ดแล้ว เหวียนเหวะก็สามารถเอาชนะกองทัพจีนได้ทางตอนเหนือของเวียดนาม ทว่าไม่มีการศึกครั้งไหนที่ทัพเตี๋ยเซินสามารถเอาชนะเหนือทัพต่างชาติได้รวดเร็วเท่าครั้งที่รบกับสยาม คือเพียงชั่วคราวคืน การศึกครั้งนี้มีผลให้เตี๋ยเซินสามารถยึดฐานอำนาจและพื้นที่เก่าที่เคยอยู่ภายใต้อิทธิพลตระกูลเหงวียนได้

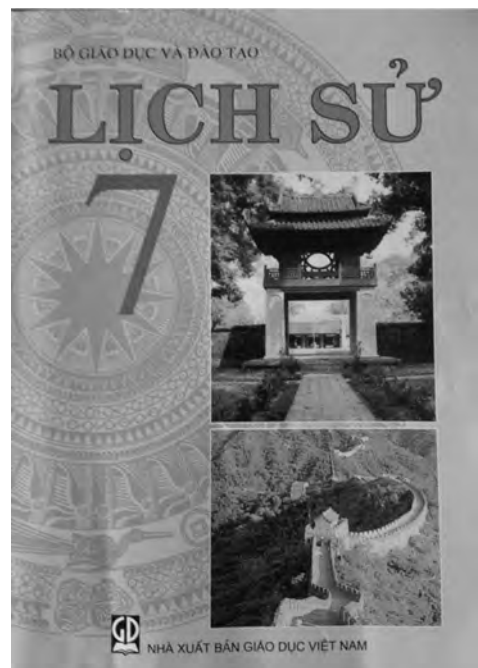
ประวัติศาสตร์ชาตินิยมเวียดนามผลิตซ้ำเหตุการณ์มหายุทธครั้งนี้ผ่านหนังสือเรียนประวัติศาสตร์ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2-3 โดยระบุเนื้อหาเกี่ยวกับสมรภูมิ “แล็กเก็ม – สว่ายมู้ด” ที่ปรากฏในแบบเรียนประวัติศาสตร์เวียดนามระดับ 7 (Lịch sử Việt Nam 7 (Bộ Giáo dục và Đào tạo 2012)) อยู่ในหัวข้อ “ชัยชนะแล็กเก็ม – สว่ายมู้ด (1785)” ในบทเกี่ยวกับ “ขบวนการเตี๋ยเซิน (Phong trào Tây Sơn)” กล่าวว่าปี ค.ศ. 1785 เหวียนเหวะนำทัพเตี๋ยเซินกำจัดทหารสยามจำนวน 50,000 นายที่แล็กเก็ม - สว่ายมู้ด หลังจากพ่ายแพ้ไปหลายครั้ง เหวียนแอ้งห์ก็ไปขอความช่วยเหลือจากกษัตริย์สยาม ปลายเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1784 ทัพสยามเข้ามายังซาตังห์ด้วยกำลังทหารเรือ 2 หมื่นนายมาขึ้นบกที่แล็กซ้า หรือ เกียนซางในปัจจุบัน กำลังทัพบกอีก 3 หมื่นใช้เส้นทางผ่านกัมพูชาเข้าเมืองเก็น เทอ (Cần Thơ) ปลายปี

นั่นเองที่ทัพสยามตีได้พื้นที่ของภาคตะวันตกของชาดิงห์ได้ทั้งหมด ซึ่งก็คือจังหวัดต่างๆ ที่อยู่ฝั่งตะวันตกเฉียงใต้ “ศัตรูทงตน โหดร้าย เผาทำลายตามใจชอบ สังหารชาวบ้าน ปล้นเงินทอง กลับสยาม ราษฎรเมืองชาดิงห์ได้รับความทุกข์อย่างสาหัสจากการจู่โจมของสยาม” (Bộ Giáo dục và Đào tạo 2012, 124)

แบบเรียนยังกล่าวถึงการเลือกเอาสาขาของแม่น้ำเตียน จากแล็กเก็ม ถึง ส่วยมู้ด ทำเป็นสมรภูมิรบ เพราะความยาวราว 6 กิโลเมตร และความกว้างมากกว่า 1 กิโลเมตร มีพื้นที่ระหว่างกลางที่ใกล้กันระหว่างลำน้ำสองสาขาคือราว 2 กิโลเมตร ฝั่งแม่น้ำทั้งสองด้านก็มีต้นไม้ปกคลุมหนาแน่น ระหว่างสาขาแม่น้ำทั้งสองมีเกาะกลางแม่น้ำเก๋ย เซิน (Thới Sơn) เป็นภูมิประเทศที่ได้เปรียบในการตั้งทัพ หลังจากจัดทัพเสร็จเข้ารุ่งสว่างวันที่ 19 มกราคม ค.ศ. 1785 เหวียนเหวะก็ได้ใช้กลยุทธ์ล่อให้ทัพศัตรูเข้ามายังสนามรบที่มีกำลังทัพเวียดนามซุ่มโจมตีอยู่ ทัพเรือเวียดนามจากแล็กเก็ม ส่วยมู้ด และเกาะกลางแม่น้ำเก๋ย เซิน พุ่งออกมาพร้อมกัน เรียงแถวเข้าจู่โจมศัตรูที่กำลังลงตามกระแสน้ำ เมื่อถูกโจมตีอย่างตั้งตัวไม่ทันและรวดเร็ว ทัพเรือสยามก็ระส่ำระสายหรือถูกวางเพลิง กำลังทหารสยามถูกสังหารจนเกือบหมด มีเพียงแค่มือกี้พันนายเท่านั้นที่หนีรอดกลับประเทศได้ เหวียนแอ๊งห์กลัวตายลี้ภัยไปยังสยาม แล็กเก็ม-ส่วยมู้ด คือหนึ่งในบรรดายุทธนาวีที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์การต่อสู้กับผู้รุกรานต่างชาติ

ภาพ 4 หนังสือเรียนประวัติศาสตร์เวียดนามระดับ 7

(ภาพโดย มรกตวงศ์ ภูมิพลับ)

ของประชาชาติชาวเวียดนาม ทำลายแผนการรุกรานของราชสำนักสยาม นอกจากนี้ แบบเรียนยังได้นัยยะเนื้อหาความจากพงศาวดารด่วยนามอีกหลุก (ดังได้อ้างถึงแล้วในหน้า 101) ซึ่งแม้จะเป็นเอกสารของฝ่ายราชวงศ์เหงวียน ก็ยังให้ภาพสยามภายหลังความพ่ายแพ้ในครั้งนั้นว่า “แม้ปากพูดคุยโวโอ้อวด แต่ในใจนั้นกลัวหวั่นไหวเหมือนกลัวเสือ” (Bộ Giáo dục và Đào tạo 2012, 124-125)

แบบฝึกหัดท้ายบทได้ถามความหมาย “แล็กเก็ม-ส่วยมู้ด” โดยเฉลยคำตอบคือ นี่เป็นหนึ่งในมหายุทธ์ทางทะเลที่สำคัญที่สุดครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์เวียดนาม เป็นการศึกที่ได้รับชัยชนะอันรุ่งโรจน์ในการต่อต้านการรุกรานจากต่างชาติ คำถามต่อมาได้ถามผู้เรียนว่าเหตุใดเหงวียนเหวเหลือกแม่น้ำเตียนและแม่น้ำสาขาเป็นสมรภูมิ ให้เล่าเหตุการณ์นี้ตลอดจนคิดและวิเคราะห์ว่าสมรภูมินี้สำคัญอย่างไรกับประวัติศาสตร์เวียดนาม

ประวัติศาสตร์เวียดนามที่เรียบเรียงโดยกระทรวงศึกษาธิการเวียดนามยังแสดงให้เห็นภาพสยามในฐานะศัตรูที่พ่ายแพ้ สร้างภาพให้เหงวียนแอ็งห์เป็นผู้ขักศึกเข้าบ้าน ขณะที่เหงวียนเหวผู้นำเตียนเซ็นเป็นมหาราช เป็นบุคคลที่ “เจลิยวฉลาดที่สุดคนหนึ่งในประวัติศาสตร์เวียดนาม” (เหงวียนคักเวียน 2552, 105) เพราะรวบรวมเวียดนามเหนือได้ให้เป็นปึกแผ่น เพราะ “เหงวียนเหวปรากฏตัวขึ้นในฐานะเป็นนักวางแผนที่เจลิยวฉลาดและเป็นวีรบุรุษของชาติ ตรงข้ามกับเหงวียนแอ็งห์ผู้พยายามชิงราชบัลลังก์ด้วยความช่วยเหลือจากกองทัพต่างชาติ” (เหงวียนคักเวียน 2552, 107) ในทางตรงกันข้าม “เหงวียนแอ็งห์ยังยึดนโยบายทรยศอยู่ เขาไม่พอใจแค่เพียงขอความช่วยเหลือจากสยาม เขายังติดต่อกับพวกเผยแพร่ศาสนาชาวฝรั่งเศส ชื่อ ปิโนว เดอบาแอน (Pineau de Behaine) สังฆราชแห่งอาดร็อง (Bishop of Adran) ผู้แนะนำให้เขาขอความช่วยเหลือไปยังฝรั่งเศส” (เหงวียนคักเวียน 2552, 113)

หนังสือประวัติศาสตร์ของเวียดนามที่วางขายทั่วไปหลายเล่มยังระบุว่าชัยชนะเหนือทัพสยามครั้งนี้ ได้นำไปสู่การยกระดับของขบวนการเตียนเซ็น โดยต่อมาไม่นาน เตียนเซ็นสามารถต่อต้านผู้รุกรานต่างชาติอีกกลุ่มคือกองทัพราชวงศ์ชิงได้สำเร็จ ถ้าไปดูหนังสือประวัติศาสตร์ที่ใช้ในระดับมหาวิทยาลัย ก็มีหัวเรื่องที่ว่าด้วย “การปลดแอกการปกครองตระกูลเหงวียน การต่อสู้ทัพสยาม” ซึ่งกล่าวถึงทัพสยามที่เยี่ยวปล้นฆ่าราษฎรเวียดนามในศึกครั้งนี้เช่นกัน

ภาพรวมประวัติศาสตร์นิพนธ์เรื่องยุทธนาวีแล็กเก็ม-ส่วยมู้ดของเวียดนามให้ภาพ “ทหารสยามที่โหดร้าย” พระเอกคือ “ทัพเตียนเซ็น” หลังสงครามกับสยาม เตียนเซ็นกลายเป็นทัพ

ที่เข้มแข็ง ยุทธนาวีนี้ยังทำให้ “เกิดวีรบุรุษผู้ยิ่งใหญ่คือเหงวียนเหวะ” และเตี้ยเงินเป็นขบวนการที่ “ปลดปล่อยความทุกข์ยากให้เกษตรกร ปกป้องอธิปไตยของประเทศ เอกราชของประชาชน” (Nguyễn Quang Ngọc (ed.) 2007, 180-181; Đạo Duy Anh 2006, 100-101)

กระทั่งหนังสือประวัติศาสตร์เวียดนามที่ถูกแปลเป็นไทยและได้รับความนิยมในวงวิชาการคือ *เวียดนาม: ประวัติศาสตร์ฉบับพิสดาร* (เหงวียนคักเวียน 2552) ก็กล่าวถึงการรบครั้งนี้ว่า

เหวียน แอ้งหื้ใช้ยุทธวิธีโบราณแบบศักดิ์นาในยามตกยากคือเรียกคนต่างชาติมาช่วยเขา ขอความช่วยเหลือจากพระเจ้าแผ่นดินสยามซึ่งทรงส่งกำลังทัพจำนวน 2 หมื่นคน (บางหลักฐานระบุว่า 5 หมื่นคน) พร้อมเรือ 300 ลำมาช่วย ใน ค.ศ. 1784 กองทัพสยามยกเข้ามาทางตะวันตกของปากแม่น้ำโขง เหงวียนเหวะออกไปเผชิญหน้ากองทัพสยาม ล่อให้กองทัพเรือสยามเข้าเกยตื้นบนฝั่งแม่น้ำมี ทอ (My Tho) ในอำเภอแหรจ็กเก่มส่วยมุต (Rach Gam-Xoi Mut) กองทัพสยามเหลือไพร่พลเพียง 2 พันคน ถอยไปทางบกทางทิศตะวันตก (25 มกราคม ค.ศ. 1785) เป็นชัยชนะที่งดงามที่สุดอีกครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์เวียดนามที่มีชื่อเสียงเพราะเอาชนะได้อย่างรวดเร็ว ตัดบทมิให้สยามพยายามขยายอำนาจเข้ามาในนามโบะ (คือภาคใต้เวียดนาม) (เหงวียนคักเวียน 2552 107; คงตัวสะกดและการเว้นคำตามต้นฉบับ)

การผลิตซ้ำประวัติศาสตร์นี้ยังออกมาในรูปของพิพิธภัณฑ์ ณ พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์นครโฮจิมินห์ และอนุสรณ์สถานติดแม่น้ำเตียน (Sông Tiền) โดยกรมวัฒนธรรมและข่าวสารของเวียดนามมีดำริให้สร้างอนุสรณ์สถานแห่งชาตินี้ในปี ค.ศ. 1993 (พ.ศ. 2536)

หน้าอนุสรณ์สถานมีอนุสาวรีย์เหงวียนเหวะ ทำด้วยทองแดงหนัก 20 ตัน สูง 8 เมตร ตั้งบนเรือจำลอง โดยปั้นเหวียนเหวะในท่าที่กำลังจะชักดาบออกจากฝักเตรียมพร้อมรบ ด้านข้างมีทหารอยู่เคียงข้าง อีกด้านเป็นชาวบ้านกำลังพายเรือ ทั้งหมดหมายถึงความสามัคคี ส่วนในอาคารพิพิธภัณฑ์แบ่งการจัดแสดงเป็น 2 ส่วน ส่วนที่ 1 แสดงวัตถุที่เกี่ยวกับเหตุการณ์ เช่น เครื่องถ้วย กระเบื้องเคลือบ ส่วนที่ 2 แสดงอาวุธยุทธโปกรณ์ของทั้งสองฝ่ายที่ใช้ในการรบ มีการจารึกชัยชนะ เล่าเรื่องของจักรพรรดิกวางจุงหนึ่งในมหาราชในประวัติศาสตร์เวียดนาม ให้ภาพทพตระกูลเหงวียนในฐานะผู้เชิญข้าศึกเข้าบ้าน และเล่าว่าถึงแม้แม่ทัพเหงวียนเหวะจะมีไพร่พลน้อยกว่าก็สามารถตีทัพสยามที่แข็งแกร่งพ่ายไปอย่างไม่เป็นท่า

(จากซ้ายไปขวา)

ภาพ 5 คณะทัศนศึกษาของนักเรียนชั้นประถมของเวียดนาม

กำลังศึกษาประวัติศาสตร์ยุทโธนาวิแล็กเก็ม-ส่วยมู้ด ณ พิพิธภัณฑ์นครโฮจิมินห์

(ภาพโดย มรกตวงศ์ ภูมิพลัม)

ภาพ 6 อาวุธยุทโธปกรณ์ที่เคยเชนยึดครองได้หลังจากสยามปราชัย

จัดแสดง ณ พิพิธภัณฑ์ นครโฮจิมินห์

(ภาพโดย สุเจน กรรพฤทธิ์)

ภาพ 7 โมเดลจำลองเล่าเรื่องยุทโธนาวิแล็กเก็ม-ส่วยมู้ด

ณ พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์นครโฮจิมินห์

(ภาพโดย สุเจน กรรพฤทธิ์)

นักเรียน นักศึกษา และประชาชนชาวเวียดนามมักมาทัศนศึกษาและเยี่ยมชมสถานที่แห่งนี้เพื่อศึกษาเหตุการณ์ ซึ่งแน่นอนว่าความรู้เหล่านี้ได้ถูกจัดให้เป็นไปตามแบบประวัติศาสตร์ชาตินิยมตามที่รัฐบาลพรรคคอมมิวนิสต์วางรากฐานไว้

การจัดการประวัติศาสตร์แห่งชาติและทัศนคติต่อเพื่อนบ้าน

อาจกล่าวได้ว่าโฮจิมินห์ เป็นผู้วางรากฐานประวัติศาสตร์แห่งชาติเวียดนาม กำหนดวิบุลชนแห่งชาติให้กับประวัติศาสตร์เวียดนามในหนังสือทำมือ *ประวัติศาสตร์ของประเทศเรา* โฮจิมินห์ระบุว่าสยามเป็นหนึ่งในผู้รุกรานต่างชาติ ยกเหตุการณ์ในช่วงที่มีการรบระหว่างเตียเชินและเหงวียนไว่ด้วยว่า “เหงวียน เหวะ เป็นบุคคลที่โดดเด่น หลายต่อหลายครั้งที่ต่อสู้และได้รับชัยชนะเหนือศัตรูสยาม และจีน ท่านเป็นผู้ฉลาดล้ำเลิศ ราษฎรเรารู้รวมเป็นจิตใจเป็นหนึ่งเดียว ผู้นำเตียเชินมีสตรีนางหนึ่ง บุย (Bui) คือ ชื่อสกุล นามว่า ที ขวน (Thi Xuân) ควบคุมกำลังพลในมือเธอ ต่อสู้ในหลายสมรภูมิต่อต้านศัตรูตัวฉกาจคือ ชาลอง นำการศึกษาเข้ามา ถูกเตียเชินไล่ล่าจนต้องหนีไปประเทศอื่น (สยาม-ผู้เขียน) ตัวเองก็เป็นคนไร้ประสิทธิภาพ” (Hò Chí Minh 1942, 8)

การเขียนประวัติศาสตร์แห่งชาติของเวียดนามไม่ต่างไปจากประเทศอื่นในอุษาคเนย์ ผู้ชนะเป็นผู้เขียนประวัติศาสตร์ วางโครงเรื่อง สร้างพระเอก/วีรบุรุษ-ผู้ร้าย ผ่านการเลือก

เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ขึ้นมาให้ความสำคัญ แฝง-ฝังแนวคิด บ้างก็สร้างความหมายเชิงสัญลักษณ์ให้เหตุการณ์เหล่านั้น ดังที่นิธิ เอียวศรีวงศ์เขียนว่า “ประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น ความหมายเชิงสัญลักษณ์ก็ถูกสร้างขึ้นเหมือนกัน ไม่ได้มีอยู่ในธรรมชาติ ประวัติศาสตร์เป็นเครื่องมืออันวิเศษสำหรับการสร้างความหมายเชิงสัญลักษณ์ของสิ่งต่างๆ” (นิธิ เอียวศรีวงศ์ 2545, 5) เป้าประสงค์ก็เพื่อสร้างชุดความคิดความเชื่อแบบเดียวกันของคนในรัฐชาติยุคใหม่

ในแง่สัญลักษณ์ “สมรภูมิแสกเกม-ส่วยมู้ด” ในประวัติศาสตร์ฉบับชาตินิยม จึงเป็นมหายุทธนาวีที่ยิ่งใหญ่ที่สุดครั้งหนึ่งของเวียดนาม เป็นความภาคภูมิใจ มีความสำคัญ 2 ระดับ ได้แก่ ผลิตซ้ำเรื่องชัยชนะครั้งใหญ่เหนือมหาอำนาจต่างชาติซึ่งแน่นอนหมายถึงสยามซึ่งเป็น 1 ใน 2 รัฐบาลภาคพื้นทวีปอาณานิคมที่ทรงอำนาจนอกจากพม่า ขณะเดียวกันก็สร้างพระเอก-ผู้ร้ายของชาติ เหวียนเหวและกองกำลังเตี๊ยนเป็นพระเอก ส่วนผู้ร้ายมี 2 ระดับคือ

ภาพ 8: อนุสาวรีย์ยุทธนาวีแสกเกม-ส่วยมู้ด
(ภาพโดยมรกตวงศ์ ภูมิพลัม)

เหงวียนเอ็งห์ในฐานะทรยศบ้านเกิดเมืองนอนไปเชิญศัตรูต่างบ้านต่างเมืองเข้ามา และสยามที่พยายามเข้ามาครอบครองและข่มเหงชาวเวียดนาม

โครงเรื่องประวัติศาสตร์แห่งชาติเวียดนามจึงเป็นไปในลักษณะที่ชาวบ้านเป็นฝ่ายถูกกระทำจากปีศาจร้ายคือการกดขี่ของศักดินาเก่าและศัตรูต่างชาติ ทำให้ชาวเวียดนามเองต้องลุกขึ้นปกป้องตนเอง มีวีรบุรุษที่เปี่ยมด้วยความเก่งกาจปลดแอกศัตรูได้

มีข้อบัญญัติว่าด้วยวีรบุรุษแห่งชาติ (Anh hùng dân tộc) ได้แก่ใครก็ตามที่สร้างประโยชน์ให้กับประเทศโดยไม่จำกัดชนชั้น ฐานะ เพศ และวัย คือเปิดพื้นที่ให้คนธรรมดาสามัญเป็นวีรบุรุษหรือวีรสตรีได้ ถือเป็นสูตรการสร้างแนวร่วมกับพลเมืองเวียดนาม เหงวียนเหว และเตี๋ยเชิน จึงเป็นมหาราช วีรบุรุษ และพระเอก เป็นขบวนการปกป้องชาวนาจากการข่มเหงของศักดินาเก่าเจ้าตระกูลเหงวียน เตี๋ยเชินเป็นภาพตัวแทนของราษฎรธรรมดา ที่ต้องการเห็นความยุติธรรม ต้องการปลดแอกการกดขี่จากกษัตริย์และขุนนาง

ผู้ร้าย “เหงวียนเอ็งห์” เป็นสัญลักษณ์ศักดินาเก่า ตัวแทนระบบการปกครองที่รีดนาทาเร้น ดังครั้งที่บรรพบุรุษตระกูลเหงวียนเคยปกครองเวียดนาม เป็นผู้ซื้อเชิญเอาคนนอกเข้ามาทำร้ายราษฎรของตนเพียงเพื่อที่จะเรียกร้องอำนาจเก่าคืนมา แม้เหงวียนเอ็งห์จะพ่ายแพ้ แต่เมื่อเหงวียนเอ็งห์ขอความช่วยเหลือจากฝรั่งเศส ประวัติศาสตร์ชาตินิยมเวียดนามกลับตอกย้ำเข้าไปอีกว่าเขาเป็นผู้หยิบบินแผ่นดินให้ฝรั่งเศสทำให้ต่อมาราชวงศ์เหงวียนถูกรับรู้และจดจำในแง่ลบ

เพื่อนบ้านอย่างสยามแม้ประวัติศาสตร์ชาตินิยมเวียดนามจะไม่ให้ความสำคัญนักเท่าศัตรูชาติมหาอำนาจอย่างจีน ฝรั่งเศส และสหรัฐอเมริกา แต่ก็ถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มของผู้รุกรานเข้ามากดขี่ ปล้น ฆ่าราษฎรเวียดนาม เป็นภาพปีศาจร้าย ทั้งที่เรื่องการแย่งชิงอำนาจหรือการขอความช่วยเหลือจากรัฐเพื่อนบ้านเป็นเรื่องธรรมดาของรัฐโบราณอุษาคเนย์ ทว่าในแง่ประวัติศาสตร์ชาตินิยมเวียดนามเหตุการณ์นี้ถูกอธิบายในกรอบของรัฐชาติไม่ต่างอะไรจากที่รัฐไทยใช้กรอบคิดแบบเดียวกันในการเขียนประวัติศาสตร์

สมรภูมิแกล็กเกม-ส่วยมุดจึงเป็นความทรงจำที่ถูก “เลือก” (selected memory) ให้กลายเป็นความทรงจำร่วม (collective memory) ในมุมมองของเวียดนาม แต่ “ไม่ถูกเลือก” ในประวัติศาสตร์ชาติไทย ประวัติศาสตร์ไทยเลือกที่จะใช้โครงเรื่องแบบเดียวกับเวียดนามแต่หยิบเอาศัตรูหมายเลข 1 อย่างพม่าเข้ามาแทน นอกจากนี้ การที่เป็นฝ่ายพ่ายแพ้และมีหลักฐาน

บันทึกว่าไปกดขี่ข่มเหงคนเวียดนาม ก็อาจเป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่เหตุการณ์นี้ไม่ถูกกล่าวถึง ขณะที่ประวัติศาสตร์เวียดนามเลือกที่จะไม่หยิบยกความผิดพลาดหรือการขยายฐานอำนาจเข้าไปยังรัฐอื่นๆ มาพูดเช่นกัน

ไม่ต่างจากประวัติศาสตร์ชาตินิยมไทยที่ถูกตั้งคำถามว่าถึงเวลาต้องนำเสนอรูปแบบประวัติศาสตร์และความทรงจำให้เป็นวิทยาศาสตร์สังคมมากขึ้น เสนอหลักฐานจากฝ่ายอื่นอย่างรอบด้านมากขึ้น แล้วจึงนำมาอภิปรายอย่างเป็นเหตุเป็นผล แทนที่ยึดมั่นถือมั่นกับสิ่งที่เคยเรียนรู้และถูกปลูกฝังมาก่อน เวียดนามเองก็เผชิญกับความท้าทายดังกล่าวว่าจะหลุดกรอบโครงสร้างประวัติศาสตร์ชาตินิยมอย่างไร นอกจากนี้ ประวัติศาสตร์เวียดนามยังเลือกที่จะไม่หยิบยกเอาความผิดพลาดหรือการรุกคืบขยายฐานอำนาจเข้าไปยังรัฐอื่นๆ เช่นเดียวกับประวัติศาสตร์ชาตินิยมไทย ไม่ว่าจะเป็นการเขียนประวัติศาสตร์จะออกมาในรูปแบบใดเหนือสิ่งอื่นใด ความสำคัญของการจัดการอดีตคือ เราจะอยู่กับปัจจุบันอย่างไรโดยไม่เอาอดีตมาเป็นปัญหา เพราะประเทศในอุษาคเนย์ต่างก็มีปัญหาเรื่องนี้ทั้งสิ้น

รายการอ้างอิง

เอกสารภาษาไทย

- จดหมายเหตุรัชกาลที่ 1 จุลศักราช 1156 (พ.ศ. 2327) เลขที่ 2 ลำดับที่ 2. “พระราชสาสน์ถึง
ญวนว่าด้วยการเมืองเวียงจันทน์และเรื่ององค์เชียงสือหนีมาอยู่ในกรุงเทพฯ.”
- เจ้าพระยาทิพากรวงศ์. 2539. *พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 (ฉบับตัวเขียน)*,
ชำระต้นฉบับโดย นฤมล อธิวัฒน์. กรุงเทพฯ: อมรินทร์วิชาการ.
- ดาร์เรตัน เมตตาริกานนท์. 2550. *ประวัติศาสตร์เวียดนามในแบบเรียนชั้นประถม*. กรุงเทพฯ:
เมืองโบราณ.
- ดาร์เรตัน เมตตาริกานนท์. 2552. “การเขียนประวัติศาสตร์การสงครามระหว่างสยามกับเตี๋ย
จีน ค.ศ. 1783-1785.” *ศิลปวัฒนธรรม* 30(9): 86-105.
- ถนอม อานามวัฒน์. 2514. *ความสัมพันธ์ระหว่างไทย เขมรและญวนในสมัยรัตนโกสินทร์ตอน
ต้น*. พระนคร: วิทยาลัยวิชาการศึกษา (ประสานมิตร).
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2545. *ว่าด้วยการเมืองของประวัติศาสตร์และความทรงจำ (ว่าด้วยการเมือง
ของประวัติศาสตร์และความทรงจำ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- นายหยอง (แปล). 2509. *พงศาวดารญวน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มกุฎราชวิทยาลัย.
- เหวียนคักเวียน. 2552. *เวียดนาม: ประวัติศาสตร์ฉบับพิสดาร*, แปลโดย เพ็ชรี สุมิตร.
กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

เอกสารภาษาอังกฤษ

- Bann, Stephen. 1990. *The Inventions of History: Essays on the Representation of
the Past*. New York: Manchester University Press.
- Chapuis, Oscar. 1995. *A History of Vietnam: from Hong Bang to Tu Duc*. Westport,
Conn.: Greenwood Press.
- Dutton, George Edson. 2006. *The Tây Sơn Uprising: Society and Rebellion in Late
Eighteenth-Century Vietnam, 1771-1802*. Honolulu: University of Hawai'i Press.
- Eiland, Michael Dent. 1989. *Dragon and Elephant: Relations between Vietnam and
Siam, 1782-1847*. PhD diss., The George Washington University.

Morragnetwong Phumplab. 2010. "The Diplomatic Worldviews of Siam and Vietnam in the Pre-colonial Period (1780s-1850s)." Master thesis, National University of Singapore.

Nguyễn Khắc Viện. 2007. *Việt Nam: A Long History*. Hanoi: Thế Giới Publishing House.

Taylor, Keith W. 2013. *A History of the Vietnamese*. New York: Cambridge University Press.

Wenk, Klaus. 1968. *The Resotration of Thailand under Rama I, 1782-1890*. Tucson: The University of Arizona Press.

เอกสารภาษาเวียดนาม

Bộ Giáo dục và Đào tạo (Ministry of Education and Training). 2012. *Lịch sử 7 (History 7)*. Quy Nhơn: Education Publishing House.

Cao Xuân Dục. 1908. *Quốc Triều Chính Biên Toát Yếu*. Nhóm Nghiên cứu Sử Địa Việt Nam.

Đặng Văn Chương. 2003. "Quan hệ Xiêm-Việt từ 1782 đến 1847 (The Relationships between Siam and Vietnam from 1782 to 1847)." PhD diss., University of Pedagogy, Hanoi.

Đặng Văn Chương. 2001. "Quan hệ Xiêm với các nước láng giềng phía Đông dưới thời Taksin (1767-1782)." in *Tạp chí Nghiên cứu Đông Nam Á (Journal of Southeast Asian Research)*, 5: 47-52.

Đào Duy Anh. 2006. *Lịch sử Việt Nam: Từ nguồn gốc đến thế kỷ XIX (Vietnam History: From Origin to the Nineteenth Century)*. Hà Nội: Nhà xuất bản Văn hoá Thông tin.

Hồ Chí Minh. 1942. *Lịch sử nước ta (History of our Land)*. VM Tuyên truyền Bộ Xuất bản (Quyển số 5).

Nguyễn Quang Ngọc (Ed.). 2007. *Tiến trình lịch sử Việt Nam (The Process of Vietnam History)*. Hanoi: Education Publishing House.

Trần Trọng Kim. 2008. *Việt Nam Sử Lược (A Historical Summary of Vietnam)*. Hanoi: Culture and Information Publishing House.

- Trương Hữu Quỳnh, et.al. 2008. *Đại cương lịch sử Việt Nam toàn tập (General History of Vietnam - Complete work)*. Hanoi: Education Publishing House.
- Viện Sử học, Viện Khoa học Xã Hội Việt Nam (Institute of History Studies, Department of Social Sciences of Vietnam). 2007. *Đại Nam Thực lục, tập 1 (Veritable Records of Đại Nam. Volume 1)*. Hanoi: Education Publishing House.
- Viện Sử học, Viện Khoa học Xã Hội Việt Nam (Institute of History Studies, Department of Social Sciences of Vietnam). 1993. *Đại Nam liệt truyện (The Đại Nam Court Biography)*. Huế: Thuận Hoá Publishing House.
- Viện Việt Nam Học và Khoa học Phát triển, Đại học Quốc gia Hà Nội (Institute of Vietnamese Studies, Hanoi National University). 2006. *Hà Tiên trấn Hiệp trấn Mạc thị gia phả (Genealogy of the Mạc Family)*. Hanoi: Thế Giới Publishing House.